

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 76 (2025), 156-177.

Geliş/Received: 30.12.2024

Kabul/Accepted: 21.05.2025

DOI: 10.46955/ankuayd.1610138

(Araştırma Makalesi/Research Article)

YENİ İSTANBUL GAZETESİNDE 1950 YILI MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ

1950 GENERAL PARLIAMENTARY ELECTION IN YENİ İSTANBUL NEWSPAPER

BEHRİN YALÇIN*

ÖZ

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında demokrasi değerlerinin hâkim olduğu anlayışı benimsemiş ve 1946-1950 döneminde aşamalı olarak daha adil, güvenli ve emniyetli bir seçim ortamının sağlanmasına yönelik tedbirler almıştır. Bu gayretlerin bir sonucu olarak; Türkiye’de tek dereceli, çoğunluk usulü, gizli oy, açık sayım ve yargısal denetim esaslarının bir arada uygulandığı ilk milletvekili genel seçimi 14 Mayıs 1950’de yapılmıştır. Türk demokrasi tarihinde önem arz eden 1950 yılı milletvekili genel seçimine giden süreçte, “*siyasi, iktisadi, müstakil günlük gazete*” sloganıyla 1 Aralık 1949’da yayım hayatına başlayan Yeni İstanbul Gazetesi; yeni seçim kanununun kabulü, seçim propagandası ve seçimin icrası sürecini farklı bir bakış açısı ve ciddi bir habercilik anlayışıyla yansıtmış, eleştiriden çekinmeyen, tarafsız olma gayreti içindeki haber ve yorumlarıyla dikkat çekmiştir. Yeni İstanbul; bu dönemde özellikle seçim güvenliği, partiler arası uzlaşma ve partilerin seçim beyannamelerinin önemi konularını gündeme getirmiş, haberlerinde daha çok Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP)’nin faaliyetlerine öncelik vermiş, Millet Partisi (MP)’nin uzlaşmaz tavrını tenkit etmiş, siyasi anket ve yabancı gazetecilerin gözüyle seçim propagandasının değerlendirilmesi gibi farklı uygulamaları hayata geçirmiştir. Bu makalede; yeni, farklı ve kendini basın hayatına kabul ettirme gayreti içinde olan bir gazetenin, 1950 yılı milletvekili genel seçimi sürecini nasıl gördüğü ve değerlendirdiği düşüncesiyle Yeni İstanbul’un 1950 yılı milletvekili genel seçimi sürecine bakış açısı, gazetede 1 Aralık 1949-3 Haziran 1950 dönemini kapsayan haber ve yorumlardan istifade ile incelenmiş ve dönemin siyasi durumu hakkında bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1950 Milletvekili Genel Seçimi, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokrat Parti (DP), Milletvekili Seçim Kanunu, Yeni İstanbul Gazetesi.

ABSTRACT

Türkiye adopted a policy based on democratic values after the Second World War and gradually took measures to ensure a fairer, more secure, and trustworthy electoral environment between 1946 and 1950. As a result of these efforts, the first general parliamentary election in Türkiye, in which the principles of a single-stage and majority vote electoral system, secret ballot, open counting, and judicial oversight were implemented simultaneously, was held on May 14, 1950. On the road to the 1950 general parliamentary election, which holds significant importance in Turkish democratic history, Yeni İstanbul newspaper, which began its publication on December 1, 1949, with the motto “*political, economic, and independent daily newspaper*,” covered the adoption of the new election law, electioneering, and the execution of the general parliamentary election from a unique perspective with a strict journalistic approach and stood out with its impartial news and commentaries, unafraid of criticism. Yeni İstanbul particularly brought issues such as election security, reconciliation among political parties, and the importance of party election manifestos to the agenda, prioritized coverage of the activities of Republican People’s Party (CHP) and Democrat Party (DP), criticized the uncompromising stance of Nation Party (MP), and introduced unique practices such as political survey and analyses of the election campaign from the perspective of foreign journalists. The article aims to evaluate how a new and distinct newspaper strives to establish itself in the press in 1950 parliamentary election process, Yeni İstanbul’s perspective on the 1950 parliamentary election process has been examined based on news articles and commentaries published in the aforementioned newspaper between December 1, 1949, and June 3, 1950 and has been aimed to draw conclusions about the political climate of the period.

Key Words: 1950 General Parliamentary Election, Republican People’s Party (CHP), Democrat Party (DP), Parliamentary Election Law, Yeni İstanbul Newspaper.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, behrinyalcin@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8194-772X.

Extended Abstract

Türkiye transitioned to a multi-party system in the aftermath of the Second World War, driven by the increasing global dominance of democratic values and the social, economic, and political transformations within the country.

Between 1945 and 1950, Türkiye witnessed the establishment of new political parties, most notably Democrat Party (DP), which was founded by dissidents who had split from the ruling Republican People's Party (CHP). During this period, significant steps were taken to expand fundamental rights and freedoms, while gradual measures were implemented to create a fairer, more secure, and safer electoral environment.

The first general election in Türkiye's transition to a multi-party system was held on July 21, 1946, based on a single-stage and majority vote electoral system with open ballot and secret vote counting. The election, whose results were controversial, was won by CHP. However, DP strongly criticized the process, alleging electoral fraud and highlighting deficiencies in election security and judicial oversight.

Following these developments, DP held its first congress from January 7 to 11, 1947, where it issued a declaration demanding the repeal of undemocratic laws and provisions, amendments to the electoral law, and the separation of the roles of the president and the party chairman.

In response to these demands, CHP introduced several measures, including the election of a deputy party chairman in cases where the party leader also served as president and the repeal of certain anti-democratic provisions in the legislation. Additionally, on February 16, 1950, the Parliamentary Election Law, which included the principles of single-stage and majority vote electoral system with secret ballot, open vote counting, and judicial oversight, was adopted. In accordance with the new Election Law, the general parliamentary election held on May 14, 1950, was won by DP, bringing an end to the 27-year rule of CHP. Yeni İstanbul newspaper, with the motto "political, economic, and independent daily newspaper," began its publication on December 1, 1949, during the ongoing preparations for the new Election Law.

With its news coverage and commentaries, Yeni İstanbul established itself as a serious newspaper and closely followed the entire process—from the drafting and implementation of the election law to the decision to hold elections, election campaigns, the execution of the election, and the subsequent change of government—with the aim of gaining recognition within the press community.

This article examines how Yeni İstanbul, as a newly founded newspaper striving for recognition, covered the 1950 general parliamentary election process in Türkiye through its news reports and commentaries. Additionally, it aims to assess the political climate of the period from the newspaper's perspective.

In this article, firstly, the political developments in Türkiye between 1945 and 1950 have been summarized to provide context for understanding the news and commentaries published in Yeni İstanbul. Subsequently, news and commentaries related to the election process, featured in the newspaper between December 1, 1949, and June 3, 1950, have been analyzed and evaluated.

It has been determined that during this period, Yeni İstanbul particularly emphasized the importance of ensuring election security, fostering interparty consensus, and highlighting the importance of political parties' election manifestos. Additionally, the newspaper implemented various practices aimed at informing the public, such as conducting political survey and presenting assessments of the election campaign from the perspective of foreign journalists.

As a result of the analysis, it has been concluded that Yeni İstanbul: Reflected the political atmosphere of the period effectively through its news and commentaries, carrying the excitement and responsibility of being a newly established newspaper; however, its content primarily appealed to the more educated segments of society. Prioritized coverage of the activities of the CHP and DP in its election-related news and commentaries, offering constructive criticism of both parties' policies while disapproving of Nation Party's (MP) uncompromising, debate-driven stance. Acted to inform and raise public awareness, and conveyed messages emphasizing the preservation of national unity and solidarity. Supported new Election Law with the aim of achieving political and social consensus. Advocated for a political struggle based on party programs rather than mutual disputes. Highlighted the need for improving and effectively operating the state's administrative mechanisms. Did not refrain from criticism and strived to maintain impartiality in its reporting, yet demonstrated a relatively closer alignment with CHP policies.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında demokrasi değerlerinin dünya genelinde etkili olmaya başlaması ve Birleşmiş Milletler Anayasası'nın kabul edilmesi gibi gelişmeler yanında; ülke içinde yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal değişimlerin etkisiyle Türkiye'de daha demokratik bir siyasal ve toplumsal yapının oluşturulması gayretleri artırılmış¹ ve 1945-1950 döneminde çok partili hayata geçilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır.

Bu süreçte; çoğunluk usulü, açık oy, gizli sayım ve idare sorumluluğuna dayanan tek dereceli seçim sistemi benimsenerek, uygulama şekli ve sonucu tartışmalı 1946 yılı milletvekili genel seçimi gerçekleştirilmiştir.

Seçim sistemine yönelik eleştiriler neticesinde; Milletvekili Seçim Kanunu muhalefetin de talep ve desteğiyle tek dereceli, çoğunluk usulü, genel, eşit, gizli, şahsi ve serbest oy, açık sayım, yargısal denetim ve gözetim esasları dâhilinde yeniden düzenlenmiş ve 1950 yılı milletvekili genel seçimi emniyet, adalet ve güven ortamı içerisinde yapılmıştır.²

Türkiye'de 1950 yılı milletvekili genel seçiminin; seçim emniyetinin ve yargısal denetimin ilk kez uygulanması, 1946 yılı milletvekili genel seçimine göre katılımın daha fazla olması (1946'de %75, 1950'de %88.88), halkın özgür iradesiyle 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarının sona ermesi ve iktidarın sorunsuz bir biçimde el değiştirmesi bakımından demokratikleşme sürecinde kaydedilen önemli bir aşama olduğu ifade edilebilir.³

Bu yönüyle, 1950 yılı milletvekili genel seçimi gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ilgiyle takip edilmiş, seçimlerin sükûnet ve emniyetle yapılması ve iktidar değişiminin büyük bir olgunlukla gerçekleştirilmesi Türk demokrasi tarihi için başarılı bir sınav olmuştur.

Bu dönemde, 1 Aralık 1949'da yayım hayatına başlayan İstanbul merkezli Yeni İstanbul Gazetesi'nin, 1950 yılı milletvekili genel seçimi sürecini yakından takip ettiği görülmektedir. Henüz yayım hayatının başında olması sebebiyle 1950 yılı genel seçimine yönelik haber ve değerlendirmelerin etkili bir şekilde yapılabilmesinin Yeni İstanbul için de kritik bir sınav olacağı aşikârdır. Bu sebeple, ilk sayısından itibaren kendisini seçime hazırlık ortamı içinde bulan Yeni İstanbul'un 1950 yılı genel seçimine bakışının ilgi çekici olacağı düşünülmektedir.

Bu makalede, öncelikle Yeni İstanbul Gazetesi'nde yer alan haberlerin ve değerlendirmelerin anlaşılması bakımından, Türkiye'de 1945-1950 döneminde çok partili hayata geçiş sürecinde yaşanan kritik gelişmeler özetlenerek, Yeni İstanbul'un; 1950 yılı milletvekili genel seçimi kapsamında, yeni seçim yasasını, seçim hazırlıklarını ve propaganda sürecini, seçimin icrasını ve hemen sonrasında yaşanan iktidar değişimine ilişkin gelişmeleri nasıl yansıttığı ve yorumladığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu maksatla, Gazete'nin ilk sayısından (1 Aralık 1949) başlayarak, 1950 yılı milletvekili genel seçimini kazanan Demokrat Parti (DP) Hükümeti'nin güvenoyu alması (2 Haziran 1950) sürecine uzanan yaklaşık altı aylık dönem incelenmiştir.

1. Çok Partili Hayata Geçiş ve 1950 Yılı Milletvekili Genel Seçimine Kadar Yaşananlar

1.1. Çok Partili Hayata Geçiş Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru demokrasi değerlerinin güç kazanması ve sosyal, ekonomik ve siyasal değişimlerin etkisiyle Türkiye'de çok partili hayata geçiş süreci başlatılmış; Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1 Kasım

¹ Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 11. Baskı, 2021, 233.

² Bülent Tanör, *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 33. Baskı, 2020, 347-348.

³ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm) Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, 2019, 230, 278-279; Cezmi Eraslan, "Onuncu Bölüm-Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Editör Durmuş Yalçın, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 9. Baskı, 2012, 547-548.

1944⁴, 19 Mayıs 1945⁵ ve 1 Kasım 1945⁶ tarihli konuşmalarında daha demokratik bir ortamın sağlanacağına dair vaatlerde bulunmuştur.⁷

Türkiye'nin, San Francisco'da düzenlenen konferans (25 Nisan–26 Haziran 1945) sonucunda Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na katılımı, iç politikada demokratikleşme yönünde adımların atılmasını da zorunlu kılmıştır.⁸

Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi hedef alan yayılmacı politikalarının yarattığı güvenlik kaygıları nedeniyle Batı ittifakına dâhil olma düşüncesi yanında, CHP içindeki muhalefet hareketi de demokratikleşme ve çok partili hayata geçiş sürecinde etkili olmuştur.⁹

Cumhurbaşkanı İnönü'nün 19 Mayıs 1945'teki konuşmasının ardından; önce 21 Mayıs 1945'te başlatılan bütçe görüşmelerinde beş milletvekili ret oyu kullanmış,¹⁰ sonra söz konusu milletvekillerinden dördü (*Emin Sazak hariç; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü*) CHP Grup Başkanlığına sundukları "Dörtlü Takrir (Önerge)" ile daha fazla demokrasi ve özgürlük talep etmiştir (7 Haziran 1945). Ancak önerge, CHP Parti Grubu tarafından reddedilmiş (12 Haziran 1945), ihraç yetkisi kullanılmayarak muhaliflere karşı ılımlı davranılmıştır.¹¹

Dönemin Dâhiliye Vekili Hilmi Uran, Dörtlü Takrir'e ilişkin düşüncelerini; "*Benim kanaatim odur ki...bu takriri verenler, mensup bulundukları partide ileriye sürdükleri böyle bir ıslahatı istemekten ziyade, aslında o partiden ayrılmayı kararlaştırmış bulunuyorlardı ve takrirdeki istekleri de bir bahane olarak kullanıyorlardı...*" sözleriyle ifade etmektedir.¹²

Diğer taraftan, boşalan altı milletvekilliği için yapılan ara seçimde (17 Haziran 1945), CHP merkezinin aday göstermemesi dikkat çeken diğer bir gelişme olmuştur.¹³

Bu dönemde, 1950 yılı milletvekili genel seçimine kadar CHP haricinde 23 yeni parti kurulmuş, bu partilerden ilki Millî Kalkınma Partisi (MKP) olmuştur.¹⁴

Yaşanan süreçte, 1945 yılı bütçe görüşmeleri, Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nun kabulü (11 Haziran 1945) ve Dörtlü Takrir'in reddedilmesini takiben Eylül ayı içerisinde, önce Celal Bayar CHP milletvekilliğinden çekilmiş, ardından eleştirilerini sürdüren Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan partiden ihraç edilmiştir. Bunun üzerine, söz konusu milletvekillerinin katılımıyla CHP'den istifa eden Bayar'ın liderliğinde demokrasi ve liberalizmi savunan Demokrat Parti (DP) kurulmuştur (7 Ocak 1946).¹⁵

⁴ Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 207; Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin 1 Kasım 1944'teki yeni toplantı yılı açılışında, "...Bu idare, demokrasi prensiplerini Türkiye'nin bünyesine ve hususi şartlarına göre tekâmül ettirmektedir...Türkiye'de halk idaresi, kesiksiz bir tekâmül yolunda yürüyerek durmadan yükselecektir..." ifadelerine yer vermiştir. [Bakınız (Bkz.) İsmet İnönü, *İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973 İkinci Cilt (1939-1960)*, Derleyen Ali Rıza Cihan, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ekim 1993, 53].

⁵ Cemil Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980)*, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, İstanbul: Cem Yayınevi, 6. Baskı, Nisan 2020, 175; Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945'te yaptığı konuşmada, "...Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça, memleketin siyasi ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir..." ifadelerine yer vermiştir. (Bkz. "Millî Şef Gençliğe Öğütlerle Dolu Bir Hitabede Bulundu", *Vakit*, 20 Mayıs 1945, 1, 4).

⁶ Cumhurbaşkanı İnönü, 1 Kasım 1945'te yaptığı TBMM açılış konuşmasında, "...Bizim tek eksiğimiz, Hükümet Partisi'nin karşısında bir parti bulunmamasıdır...Hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka siyasi partinin de kurulması mümkün olacaktır..." ifadelerine yer vermiştir. (Bkz. İnönü, *İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları*, 60).

⁷ Faruk Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi 1789'dan Günümüze*, Ankara: Nika Yayınevi, 2. Baskı, 2020, 164.

⁸ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara: İmge Kitabevi, 6. Baskı, 2019, 446; Ensar Yılmaz, *Türkiye'nin Demokrasiye Geçiş Yılları 1946-1950*, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1. Baskı, Aralık 2008, 93-95.

⁹ Mustafa Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Ankara: Babil Yayıncılık, 1. Baskı, 2004, 13-37.

¹⁰ Gürhan Kınalı, Aynur Soydan Erdemir, "Demokrat Parti'nin Kurulmasında Refik Koraltan'ın Rolü", *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (Aralık 2017), 52-53, Erişim 18.12.2024.

¹¹ Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 212-214; Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 177; Girayalp Karakuş, *Soğuk Savaşta Ara Kesit İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)*, Çanakkale: Paradigma Akademi, 2. Baskı, Ekim 2021, 77-78; Dörtlü Takrir'de; TBMM denetiminin Anayasa'nın yalnız şekline değil ruhuna da uygun olması, vatandaşların Anayasa'dan kaynaklanan siyasi hak ve özgürlüklerini ihtiyaç duyulan seviyede kullanmalarının sağlanması ve parti çalışmalarının belirtilen esaslara göre düzenlenmesi talep edilmiştir. [Bkz. Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 213].

¹² Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1959, 435.

¹³ Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi*, 45; "CHP Tarafından Aday Gösterilmemesi Kararlaştı", *Ulus*, 8 Haziran 1946, 1.

¹⁴ Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 216; Kadri Unat, "On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye", *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Editör Temuçin Faik Ertan, Ankara: Siyasal Kitabevi, 8. Baskı, Ekim 2020, 263; Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi*, 51-54.

¹⁵ Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı, Ocak 1994, 11-15; Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ekim 1998, 27, 31-32; Unat, "On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye", 263-264;

Gazeteci Metin Toker, Bayar'ın DP programını hükümete iletmeden önce Cumhurbaşkanı İnönü'ye sunduğunu belirterek, bu görüşmeyi;

"...İnönü programı aldı ve sordu:

'Terakkiperverlerde olduğu gibi, itikadını diniyeye (dini inançlara) biz riayetkârız diye madde var mı?'

Celal Bayar, 'Hayır Paşam, laikliğin dinsizlik olmadığı var' dedi.

'Ziyarı yok. Köy Enstitüleriyle ilkokul seferberliğiyle uğraşacak mısınız?'

'Hayır.'

'Dış politikada ayrılık var mı?'

'Yok!'

'O halde, tamam...' ".¹⁶

ifadeleriyle anlatmaktadır. Bu görüşme, İnönü'nün de DP'nin kurulmasını istediğini ve onayladığını kanıtlamaktadır.

DP'nin kurulması, Türk toplumu ve CHP tarafından olumlu karşılanmıştır. Böylelikle CHP, aslında bünyesindeki en etkili muhalif gruptan kurtulmuş; ancak DP'nin örgütlenmesini genişleterek etkinliğini artırmaya başlaması CHP'de endişe yaratmıştır.¹⁷ Gazeteci Altan Öymen bu süreci, *"İki parti arasındaki ilişkiler başlangıçta iyi gitti. Fakat bunu iki partide de yadırgayanlar vardı. Partilerinin yönetiminde tutum değişikliği istiyorlardı..."* sözleriyle ifade etmektedir.¹⁸

Bu arada, CHP 2'nci Olağanüstü Kurultayı'nda (10-11 Mayıs 1946); "Değişmez Genel Başkanlık" ve "Müstakil Grup" uygulamasına son verilmesi, seçimlerin tek dereceli olarak yapılması ve sınıf, ırk ve bölge ayırımına dayalı dernek kurulması yasağının kaldırılması kararlaştırılmıştır.¹⁹

Ardından DP, örgütlenmesini tamamlayamadığı ve koşulların seçim özgürlüğüne ve tarafsızlığa uygun olmadığı gerekçesiyle 26 Mayıs 1946'da yapılan belediye seçimine katılmamış; MKP seçim günü yaşanan usulsüzlük iddiaları nedeniyle seçimden çekilmiş, böylelikle söz konusu seçime yalnızca CHP katılmıştır.

Bu gelişme, partiler arası gerginliği artırmış ve CHP'nin çok partili hayata bakışını olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim CHP'li Nihat Erim, Ulus gazetesinde yayımlanan yazılarında gerekirse çok partili demokrasiden vazgeçilebileceğini vurgulamıştır (29-30 Mayıs 1946).²⁰

Diğer taraftan, 5 Haziran 1946 tarihli seçim yasası değişikliğiyle tek dereceli seçim sistemine geçiş yapılarak, açık oy, gizli sayım, çoğunluk sistemi esası benimsenmiş, ancak seçime yönelik yargısal denetim getirilmemiştir.

Aynı gün, ayrıca Cemiyetler Kanunu'nda yapılan düzenlemeyle meslek ve sınıf esaslı derneklerin kurulmasına izin verilmiştir.²¹

Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 218-219, 221; Eraslan, "Onuncu Bölüm-Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", 533-534; Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 166.

¹⁶ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Şubat 1990, 83.

¹⁷ Unat, "On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye", 264; Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 181; Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çeviren Yasemin Saner, İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2018, 247; Osman Akandere, *Millî Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler (1938-1945)*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Baskı, 2016, 422.

¹⁸ Altan Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, İstanbul: Doğan Kitap, 2. Baskı, 2002, 509-510.

¹⁹ Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 181-182; Çufalı, *Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş Dönemi*, 69-70; "Değişmez Genel Başkanlık" ve "Müstakil Grup" uygulaması hakkında bilgi için bkz. Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 20-21, 33-35, 226.

²⁰ Yılmaz, *Türkiye'nin Demokrasiye Geçiş Yılları*, 211-214; Mahmut Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, 2021, 48-49; Nihat Erim, Ulus gazetesinde 29 Mayıs 1946'da yayımlanan "Gözlerimizi ufuklardan ayırmayalım" başlıklı yazısında, "...Fert olarak ve millet olarak gayemiz, şerefli bir ömür sürmektir. Demokrasi de hürriyet de bize bu neticeyi sağladığı nispette değerlidir..." ve 30 Mayıs 1946'da "Demokrasi gaye midir vasıta mıdır?" başlıklı yazısında "...Sosyal bünyede derin rahatsızlıklar müşahade edildiğinde bunu gidermenin yolu bir müddet için hürriyet ilahının üzerine şal örtmek ve yukarıdan aşağı bir otorite tesis etmektir..." ifadesine yer vermiştir. (Bkz. Nihat Erim, "Gözlerimizi Ufuklardan Ayırmayalım", *Ulus*, 29 Mayıs 1946, 1, 3; Erim, "Demokrasi Gaye midir Vasıta mıdır?", *Ulus*, 30 Mayıs 1946, 1, 3).

²¹ Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 166; Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 182; Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 227; 5 Haziran 1946 Tarih ve 4918 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu (Resmi Gazete 6.6.1946/No: 6326); 5 Haziran 1946 Tarih ve 4919 Sayılı Cemiyetler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun (Resmi Gazete 10.6.1946/No: 6329).

1.2. 1946 Yılı Milletvekili Genel Seçimi ve Sonrasında Yaşananlar

CHP; DP'nin kısa sürede halk desteğini artırması üzerine, 1947 yılı Ekim ayında yapılması planlanan genel seçimin 21 Temmuz 1946'ya alınmasını sağlamıştır (10 Haziran 1946).²²

Ardından, 13 Haziran 1946 tarihli düzenlemelerle üniversitelere daha fazla özerk yönetim imkânı sağlayan Üniversiteler Kanunu onaylanmış ve Matbuat Kanunu'nun 50'nci Maddesi'ndeki değişikliklerle hükümete ait olan gazete ve dergi kapatma yetkisi mahkemelere devredilmiştir.²³

21 Temmuz 1946'da yapılan tek dereceli genel seçimde, hile ve baskı yoluyla usulsüzlük yapıldığına dair iddialar ve itirazlar dikkate alınmayarak, CHP'nin 403, DP'nin 54 ve Bağımsızların 8 milletvekilliği kazandığı ilan edilmiştir. Bu durum; seçimin meşruiyetini zedelemiş, DP'nin daha sert muhalefet yapmasına yol açmıştır.²⁴

CHP Milletvekili ve Gazeteci Asım Us, seçim sonucuna ilişkin değerlendirmesinde;

“...Demokrat Parti'nin iddiası budur: Yekûn itibarıyla Halk Partisi büyük ekseriyet almış olmakla beraber hakikatte seçimi Demokrat Parti kazanmıştır. Muhalif gazetelere gelince, onlar Demokrat Parti kazanamadı, Halk Partisi kaybetti diyorlar. Bu ifade tarzı ancak kısmen doğrudur...Seçimin gayrimeşruluğu iddia edilemez. Şu veya bu seçim bölgesinde seçime karşı fesat karışmış olduğu ileriye sürülebilir. Şu veya bu bölgenin seçimi iptal olunarak yeniden seçim istenebilir...Fakat seçimin umumunu iptal etmek davası olamaz.”²⁵

ifadelerine yer vermektedir.

Seçimi müteakip, sertlik yanlısı Recep Peker'in Başbakan olması ve uygulamaları, iktidar ile muhalefet arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan gerginliği; DP'nin baskı yapıldığı gerekçesiyle birçok ilde il genel meclisi seçimine katılmaması (1 Eylül 1946), hükümetin devalüasyon kararı (7 Eylül 1946), Matbuat Kanunu'nda yapılan kısıtlayıcı değişiklikler (20 Eylül 1946), sosyalist düşüncedeki bazı parti, kuruluş ve yayım organlarının kapatılması (16 Aralık 1946), Başbakan Peker'in bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes'i eleştirmesinin ardından, DP milletvekillerinin Meclis Genel Kurulu'nu terk etmesi (18-27 Aralık 1946) ve devam eden sıkıyönetim uygulaması daha da artırmıştır.²⁶

DP, bu gelişmelerin ardından düzenlediği ilk kongresinde (7-11 Ocak 1947), “Hürriyet Misakı (Sözleşmesi)” olarak bilinen bildirgeyi yayımlamıştır. Bildirgede; anayasaya aykırı kanun hükümlerinin kaldırılması, seçim yasasında değişiklik yapılması ve devlet başkanlığı ile parti başkanlığı görevlerinin aynı kişide bulunmaması esasının getirilmesi talep edilerek, aksi takdirde Meclis'in terk edileceği vurgulanmıştır.²⁷

Gazeteci Metin Toker, Hürriyet Misakı'nı, “İnönü bu karardan zerrece memnun olmadı. DP, Meclis'i bir nevi baskı altında tutmak, ondan kendi arzuladığı kanunları ve değişikliklerini çıkartmak istiyordu...”²⁸ şeklinde yorumlamaktadır.

²² 10 Haziran 1946 Tarih ve 1498 Numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi Seçiminin Yenilenmesine Dair Karar (Resmi Gazete 12.6.1946/No: 6331); Çufalı, *Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş Dönemi*, 74; “Meclis, Seçimi Yenileme Kararı Verdi”, *Ulus*, 11 Haziran 1946, 1, 4.

²³ 13 Haziran 1946 Tarih ve 4935 Sayılı Matbuat Kanununun 50'nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (Resmi Gazete 18.6.1946/No: 6336); 13 Haziran 1946 Tarih ve 4936 Sayılı Üniversiteler Kanunu (Resmi Gazete 18.6.1946/No: 6336); Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 228.

²⁴ Unat, “On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye”, 264-265; Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 167-168; Koçak, “Siyasi Tarih (1923-1950)”, 183; Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 226, 230; Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, 459-460; Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çeviren Yavuz Alogan, İstanbul: Kaynak Yayınları, 18. Baskı, Kasım 2020, 130; Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Çeviren Ahmet Fethi, İstanbul: Hil Yayın, 6. Baskı, Mart 2020, 37; Çetin Yetkin, *Karşı Devrim 1945-1950*, Ankara: Kilit Yayınları, 11. Baskı, Haziran 2019, 289-293.

²⁵ Asım Us, *Hatıra Notları*, İstanbul: Kitabevi, 1. Baskı, 2012, 609-610.

²⁶ Yılmaz, *Türkiye'nin Demokrasiye Geçiş Yılları*, 244-245; Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 235-237; Koçak, “Siyasi Tarih (1923-1950)”, 183-184; Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 168-169; 20 Eylül 1946 Tarih ve 4955 Sayılı Matbuat Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (Resmi Gazete 24.9.1946/No: 6416); Türk demokrasi tarihinde “Psikopat Olayı” olarak bilinen hadisede; Başbakan Peker, 18 Aralık 1946 günü yapılan bütçe görüşmelerinde, Adnan Menderes'in konuşmasını eleştiren hitabı esnasında, “Demokrat Parti adına dinlediğiniz Adnan Menderes'in sesinde kötümser ve psikopat bir ruhun mariz karanlıklar içinde...şanlı bir milletin ve...kudretli bir devletin hayatını bir boşluk hâlinde ifade eden ruh haletinin akislerini dinledik...” ifadelerini kullanmıştır. (Bkz. Çufalı, *Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş Dönemi*, 93; TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:8, Birleşim:18, Cilt:3, 18 Aralık 1946, 23-24); Sıkıyönetim uygulaması hakkında bilgi için bkz. Dipnot 33.

²⁷ Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 238-239; Unat, “On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye”, 265; Koçak, “Siyasi Tarih (1923-1950)”, 184; Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 169.

²⁸ Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, 169.

Cumhurbaşkanı İnönü, demokrasinin devam ettirilmesinde Celal Bayar'ın da önemli bir rol oynayacağını düşünmüştür. Nitekim CHP Milletvekili Nihat Erim, günlüğünün 26 Haziran 1947 tarihli bölümünde, *"İnönü, Celal Bayar'ı teşvik etmiş. 'Bu iş yürür. Güzel bir muhalefet teessüs ederse şerefi sana ait olacaktır' demiş."*²⁹ ifadelerine yer vermektedir.

İnönü; CHP ve DP arasında uzlaşma sağlama girişimlerinin ardından, 12 Temmuz 1947'de yayımladığı bir beyanname ile tarafsızlık vurgusu yaparak, her iki partiye de eşit mesafede bulunduğunu, muhalefet partisinin de iktidar partisi koşullarında çalışabilmesi gerektiğini ve iki parti arasında emniyetin sağlanmasını hedeflediğini belirtmiştir.

"12 Temmuz Beyannamesi" ile DP'ye iktidar partisi ile eşit koşullarda hareket etme imkânı tanınmış, böylelikle gerginliğin azaldığı bir siyasi istikrar ortamı sağlanarak, çok partili hayatın kalıcı olduğu mesajı verilmiştir. Bu gelişmeler ve parti içi muhalefetin etkisiyle Başbakan Peker istifa etmiş (9 Eylül 1947) ve yerine ılımlı yapıdaki Hasan Saka Hükümeti kurulmuştur.³⁰

Gazeteci Ahmet Emin Yalman, 12 Temmuz Beyannamesi'ni;

"Ben kendi hesabıma beyannameyi memlekette bir tolerans, eşitlik ve huzur devrinin başlangıcı diye karşıladım...Halk partililerin müfritleri (aşırıları) bundan hiç hoşlanmadılar, bunu İnönü'nün partiyi bir tarafa bırakıp millete dayanmaya teşebbüs etmesi şeklinde karşıladılar...İtidal taraftarı demokratlar, Devlet Başkanı'na kredi açmakta tereddüt etmediler. Diğer birçokları fiilî neticenin belirmesini beklemeyi daha doğru buldular..."³¹

sözleriyle yorumlamaktadır.

1.3. Hasan Saka Hükümetleri Döneminde Yaşananlar

Birinci Hasan Saka Hükümeti döneminde, Hürriyet Misakı'ndaki talepler doğrultusunda düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, CHP 7'nci Kurultayı'nda (17 Kasım-4 Aralık 1947), Cumhurbaşkanlığı ve parti başkanlığı görevlerinin aynı kişide bulunması uygulamasında düzenleme yapılarak, parti başkanının Cumhurbaşkanlığı olduğu durumlarda bir Genel Başkan Vekili seçilmesi kararlaştırılmıştır.³² Ayrıca, savaş döneminden itibaren altı ilde uygulanmakta olan sıkıyönetim de 23 Aralık 1947 itibarıyla sona erdirilmiştir.³³

Tavizkâr politika izlediği ve yeterince liberal olmadığı eleştirileriyle istifa eden (8 Haziran 1948) Saka Hükümeti'nin yerine kurulan İkinci Saka Hükümeti döneminde, Milletvekili Seçim Kanunu'nda değişiklik yapılarak (9 Temmuz 1948) gizli oy, açık sayım ilkesi kabul edilmiş, ancak seçim güvenliğine yönelik teminat tam manasıyla sağlanamamış ve çoğunluk sistemi devam ettirilmiştir.³⁴

Bu arada, DP içindeki sertlik yanlıları, 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından iktidarla uzlaşmacı bir tutum sergilediği gerekçesiyle parti yönetimini eleştirmeye başlamıştır. Bu durum, DP Küçük Kongresi'nde belirgin hâle gelmiş (22-24 Temmuz 1947)³⁵ ve parti içinde gruplaşmalara yol açmıştır. Bazı milletvekillerinin partiden ayrılması ve ihraç edilmesi sonrasında, eski DP milletvekillerinden bir bölümü Mayıs 1948'de TBMM içinde

²⁹ Nihat Erim, *Günlükler 1925-1979 I. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2005, 144.

³⁰ Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 247-248; Unat, "On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye", 265; Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 184-188; Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 169; Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, 249; Feroz Ahmad, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, Çeviren Sedat Cem Karadeli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı, Nisan 2022, 108; Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, 105-109.

³¹ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1945-1971) Cilt 4*, İstanbul: Yenilik Basımevi, 1971, 115-116.

³² Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 250-251; Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV*, 239-240; Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 188-189.

³³ Bakanlar Kurulu Kararı ile 20 Kasım 1940'da İstanbul, Kırklareli, Edirne, Tekirdağ, Çanakkale ve Kocaeli'de bir ay süre ile başlatılan sıkıyönetim uygulaması; TBMM tarafından 25 Kasım 1940'ta 23 Kasım 1940'dan itibaren başlatılmak üzere onaylanmış, zaman içerisinde on beş kez uzatılmayı müteakip yaklaşık 7 yıl 1 ay sonra, yeni bir süre uzatım yapılmadığından 22 Aralık 1947 saat 24.00 itibarıyla kendiliğinden sona ermiştir. (Bkz. Tanör, *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri*, 349; Zafer Üskül, *Siyaset ve Asker*, İstanbul: İmge Kitabevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Nisan 1997, 101-111, 119-121).

³⁴ Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 189-190; Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV*, 297-300; 9 Temmuz 1948 Tarih ve 5258 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun (Resmî Gazete 14.7.1948/No: 6957).

³⁵ Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV*, 214; DP'nin 22-24 Temmuz 1947'de Ankara'da yapılan istişari mahiyetteki Küçük Kongresi'ne 30 milletvekili ve 115 delege katılmış; kongre esnasında iktidar ve DP yönetimi eleştirilmiştir. Kongre bildirisinde; uygulanan muhalefet şeklinin mevcut gidişatı ıslahtan ziyade devam ettireceği, Anayasa değişikliğinin yeni bir meclis tarafından yapılması gerektiği ifade edilmiştir. (Bkz. Yılmaz, *Türkiye'nin Demokrasiye Geçiş Yılları*, 271).

bağımsız “Müstakil Demokratlar Grubu”nu oluştururken, diğer bir bölümü ise Millet Partisi (MP)’ni kurmuşlardır (20 Temmuz 1948).

Bu gelişmelerin ardından, 20 Haziran 1949’da toplanan DP 2’nci Büyük Kongresi’nde, ihraç edilen üyelerin partiye dönüşü engellenmiş ve “Millî Teminat Andı” başlıklı bir bildiri yayımlanmıştır (25 Haziran 1949). “Millî Teminat Andı”nda, seçimlerin güvenli bir ortamda yapılmaması hâlinde vatandaşların direnme hakkına sahip olacağı, aksine hareket edenlerin milletin husumetiyle karşılaşacağı ifade edilmiştir. İfadedeki “husumet” tabiri, bildirinin karşıt partiler ve basın tarafından “Millî Husumet Andı” olarak da adlandırılmasına yol açmıştır. Bu süreçte, DP’ye dönüş imkânını kaybeden “Müstakil Demokratlar Grubu” da 1949 yazında MP’ye katılmıştır.³⁶

“Millî Teminat Andı”, CHP’nin tepkisine yol açmış ve DP politikalarına yönelik eleştirilerde sıklıkla gündeme getirilmiştir. Nitekim, Gazeteci Metin Toker, “Millî Teminat Andı” ve sonrasında yaşanan süreci;

“...Başlangıçta ‘Millî Husumet Andı’ değil, ‘Millî Tesevüt (Dayanışma) Andı’ adını taşıyordu...Metinde bir ihtar havası vardı, ama maksat daha ziyade DP’li kitleye bir heyecan aşılardı...Çıktı ve tabii, CHP kıyameti kopardı. İşte, Demokratlar halkı kanunlara karşı gelmeye davet ediyorlardı. Anarşi peşinde koştuklarının bundan güzel delili olabilir miydi? DP gerçekten çok müşkül bir vaziyette kalmıştı...Sular ancak, pek uzun bir süre geçtiğinde duruldu...”³⁷

ifadeleriyle değerlendirmektedir.

1.4. Şemsettin Günaltay Hükümeti ve Yeni Seçim Kanunu’nun Kabulü

İkinci Saka Hükümeti’nin 14 Ocak 1949’da istifasının ardından kurulan Şemsettin Günaltay Hükümeti döneminde, iktidar ve muhalefet ilişkileri daha ılımlı bir hâl almış ve seçim kanunu yeniden gündeme getirilmiştir.

Bu maksatla oluşturulan Bilim Kurulu, 19 Eylül 1949’da başlattığı çalışmalarını 1 Aralık 1949’da tamamlayarak hazırladığı tasarıyı Başbakanlığa sunmuştur. 16 Aralık 1949’da TBMM Başkanlığı’na iletilen tasarı, Geçici Komisyon’da incelenmeye başlanmıştır.

Bu çalışmalar yapılırken, DP’nin 7 Ocak 1950’de başlayan ve üç gün süren istişare kongresi sonunda yayımlanan bildiride; baskı ve tehditlerin devam etmesi hâlinde seçimlere katılmama veya katılım olsa dahi Meclis’ten çekilme durumlarının gündeme alınabileceği ifade edilmiştir.

Diğer taraftan, Meclis’te Geçici Komisyon’un 2 Şubat 1950 tarihli raporuna ilişkin yapılan görüşmelerin ardından, yeni Milletvekili Seçim Kanunu kabul edilerek (16 Şubat 1950),³⁸ iktidar ve muhalefet arasındaki önemli bir anlaşmazlık konusu çözüme kavuşturulmuştur. Nitekim, Başbakan Yardımcılığı ve CHP Grup Başkan Vekilliği görevlerinde bulunmuş olan Faik Ahmet Barutçu, Seçim Kanunu’nun kabulünü, “...Demokrat Parti ile ilkeler üzerinde anlaşarak, Seçim Yasası’nı çıkartmamız büyük başarı oldu...Seçim Yasası üzerindeki tartışmaların kalkması iktidar için bir başarıdır. Bu İnönü’nün başarısıdır, yasa onun eseridir...”³⁹ sözleriyle ifade etmektedir.

Seçimlerin yargı denetimi altında daha güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân tanıyan Yeni Seçim Kanunu’nda dikkat çeken konular olarak;

- Milletvekili seçiminin çoğunluk usulüne göre, tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy, açık sayım ve tasnifle yapılması, oyların serbest ve şahsi olması,
- Her 40.000 kişi için bir milletvekili seçilmesi,
- Bir kimsenin en çok iki seçim çevresinde milletvekili adayı gösterilebilmesi,
- Her ilin bir seçim çevresi, nüfusu 150’den yukarı olan her köy ile kasaba ve şehirlerdeki mahallelerin seçim bölgesi olması,

³⁶ Koçak, “Siyasi Tarih (1923-1950)”, 190-192; Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 255-263, 266-268; Ataay, *Türk Demokrasi Tarihi*, 170; Goloğlu *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV*, 291-296.

³⁷ Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, 242-243.

³⁸ Koçak, “Siyasi Tarih (1923-1950)”, 192; Unat, “On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye”, 265; Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 269-270; Eraslan, “Onuncu Bölüm-Atatürk’ten Sonra Türkiye’nin İç Politikası”, 545; Cemil Koçak, *Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Cilt 6 CHP İktidarının Sonu*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2017. 358-360, 379; Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 81; Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV*, 375-376.

³⁹ Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar 1939-1954*, İstanbul: Milliyet Yayınları, Mart 1977, 387.

- Seçim sürecini yönetmek üzere Yüksek Seçim Kurulu (YSK)'nın teşkil edilmesi,
- 22 yaşını bitirenlerin seçmen, 30 yaşını bitirenlerin milletvekili olabilmesi,
- Partilerin sandık kurullarında temsilci bulundurabilmesi,
- İl ve ilçe seçim kurullarına hâkimlerin başkanlık etmesi,
- Partilerin radyodan seçim propagandası yapabilmesi,
- Emniyet ve ordu mensuplarına seçme hakkının tanınmaması kararlaştırılmıştır.⁴⁰

Söz konusu Kanun'un kabulünün ardından, 14 Mayıs 1950'de yapılan milletvekili genel seçimine, CHP ve DP ülke genelinde, MKP üç ve MP 22 ilde; Türk Sosyal Demokrat Partisi, İşçi ve Çiftçi Partisi, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi birer ilde katılım sağlamıştır.

Seçim neticesinde; DP 408, CHP 69, Bağımsızlar 9 ve MP 1 milletvekilliği kazanmış,⁴¹ böylelikle DP'nin iktidarı devralmasıyla 27 yıl süren CHP yönetimi sona ermiştir.

2. Yeni İstanbul Gazetesi'nin Tanıtılması

İş adamı Habib Edib Törehan tarafından kurulan Yeni İstanbul Gazetesi, "*siyasi, iktisadi, müstakil günlük gazete*" sloganıyla 1 Aralık 1949'da İstanbul'da yayım hayatına başlamıştır. Diğer gazetelerden farklı olarak mavi bir başlık kullanan Gazete, merkez olarak Cağaloğlu yerine Beyoğlu-Tünel bölgesini seçmiştir.

Seçkinlere hitap eden ciddi bir gazete hüviyetindeki Yeni İstanbul, kadrosuna Mehmet Nermi Haskan, Fikret Adil, Muzaffer Soysal, Reşat Nuri Darago ve Hüseyin Avni Şanda'yı dâhil etmiş; Ankara muhabirliğini Mehmed Kemal Kurşunluoğlu yürütürken, Beyoğlu muhabiri Abdi İpekçi yabancılarla röportajlar yapmıştır. Merkez-sol çizgide bir yayım politikası benimseyen Gazete'de, 1950'li yıllarda Bedii Faik, Refik Halit Karay, Falih Rıfkı Atay ve Ömer Sami Coşar gibi yazarlar da yer almıştır.

Altan Öymen, anılarında Yeni İstanbul Gazetesi'ne ilişkin olarak;

"Seçim öncesinde Türk basınına bir gazete daha katıldı. Bu öteki gazetelerin hepsinden değişikti. Adı Yeni İstanbul'du. Başlığı maviydi. Galiba Türkiye'nin ilk mavi başlıklı gazetesiydi...Satış metotları da ilginçti. Büyük şehirlerde onu, sokaklarda, üniforma gibi giysiler içinde ciddi tavırlı adamlar satıyordu...Sadece Yeni İstanbul'u satmak için oradaydılar. Elllerinde bir miktar gazete bulunuyordu. Öteki bayiler gibi çılgık çılgına koşuşmuyorlardı...Görünüşlerine dikkat ettikleri belliydi. Saçları sakalları tıraşlıydı. Üniformaları ütülüydü. Belli ki, bir eğitimden geçmişlerdi..."

ifadeleriyle gazetenin dikkat çeken farklı yönlerini vurguladıktan sonra, Yeni İstanbul Gazetesi'nin içeriği hakkında; "*Yeni İstanbul'un sahibi Habip Edip Törehan'dı...Çok zengindi. Avrupa'da gördüğü bir gazete tipini ve gazete yayımlayıp okurlara ulaştırma metotlarını Türkiye'ye getirmek istemişti...Az resim, çok yazı kullanılıyordu. Yazıların çoğu uzmanlık yazılarıydı. Dış politikaya ağırlık veriliyordu...Yeni İstanbul, ilgi çekti ama, fazla satmadı. Onun 1950'den sonra daha da iddialı hamlelerini görecektik.*" sözlerine yer vermektedir.

Yeni İstanbul, 1950'lerin sonunda el değiştirmesinin ardından merkez-sağ çizgide yayım yapmaya başlamış; 1960'lı yıllardaki değişikliklerle Necip Fazıl Kısakürek, Peyami Safa, Arif Nihat Asya, Tarık Buğra, Cemal Kutay, Orhan Koloğlu, Galip Erdem, Ali Fuat Başgil, Nurettin Topçu, Cevdet Perin ve Kamil Turan gazete kadrosunda yer almıştır.

1960-1961'de anti-komünist, mukaddesatçı-maneviyatçı bir yaklaşımla yayım yapan Gazete; DP seçmenini hedefleyerek Adalet Partisi (AP)'nin DP'nin devamı olduğu yönünde bir politika izlemiş, böylelikle AP'nin 1965 yılındaki genel seçimin ardından iktidara gelmesinde etkili olmuştur.

⁴⁰ 16 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu (Resmi Gazete 21.2.1950/No: 7438); Koçak, "Siyasi Tarih (1923-1950)", 192; Goloğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV*, 376-380; Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 270.

⁴¹ Turan, *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm)*, 272, 278; Eraslan, "Onuncu Bölüm-Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", 547-548; Çufalı, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi*, 150, 157.

Resim 1: Yeni İstanbul Gazetesi'nin birinci sayısı (Yeni İstanbul, 1 Aralık 1949).

Siyasal ve toplumsal alanda muhafazakârlığı, ekonomide liberal kapitalizmi savunan Yeni İstanbul, Türk basın tarihinde AP'nin destekçisi ve muhafazakârların gazetesi olarak tanımlanmıştır.

1973'de ismini "İstanbul" olarak değiştiren Gazete, yeniden "Yeni İstanbul" adını aldığı 1981 yılında kapanmıştır.⁴²

Gazete'nin, günümüzde "İstanbul" adıyla yerel bir gazete olarak yayım hayatına devam ettiği görülmektedir.⁴³

3. Yeni İstanbul Gazetesi'nde 1950 Yılı Milletvekili Genel Seçimi

3.1. Yeni İstanbul'un Yeni Seçim Kanunu'na Bakışı

Yeni İstanbul, yayım hayatına yeni Seçim Kanunu'nun hazırlandığı süreçte başladığından, haber ve yorumlarında öncelikle bu konuya odaklandığı görülmektedir. Gazete'deki haberlerde;

- Bilim Kurulu'nun, çoğunluk sistemini ve 70.000 kişiye bir milletvekili esasını benimsediği,⁴⁴
- Seçim yasası tasarısının 16 Aralık'ta Meclis'e sunulduğu,⁴⁵ tasarının incelenmesi için Meclis'te geçici bir komisyonun kurulduğu,⁴⁶
- Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in tasarı hakkında basını bilgilendirerek, Bilim Kurulu'nun tekliflerine ufak değişikliklerle sadık kalındığını, ancak 40.000 nüfus için bir milletvekili olması, itirazların YSK yerine Meclis'e yapılması, 150.000 ve üstü nüfuslu ilçelerin seçim çevresi olmaması gerektiği fikrini taşıdıklarını belirttiği⁴⁷ ifade edilmiştir.

Hükümet'in, Bilim Kurulu'nun teklifini genel olarak uygun görmekle birlikte, aslında hedeflediği esasların Kanun'a dâhil edilmesini istediği anlaşılmaktadır. Nitekim, CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran, anılarında "...İlim

⁴² Hıfzı Topuz, *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2. Baskı, 1996, 161; Altan Öymen, *Değişim Yılları*, İstanbul: Doğan Kitap, 10. Baskı, Şubat 2010, 400-401; Diren Çakmak, "Yeni İstanbul Gazetesi Gözünden 27 Mayıs'ın Anlamı", *Akademik Bakış*, 4/8 (Yaz 2011), 113-117, Erişim 18.12.2024.

⁴³ İstanbul Gazetesi İnternet Sitesi, <https://www.istanbulgazetesi.com.tr/kurumsal>, Erişim 18.12.2024.

⁴⁴ "Seçim Kanunu", *Yeni İstanbul*, 1 Aralık 1949, 1.

⁴⁵ "Yeni Seçim Tasarısı Meclis'e Sunuldu", *Yeni İstanbul*, 17 Aralık 1949, 2.

⁴⁶ "Seçim Kanunu İnceleniyor", *Yeni İstanbul*, 24 Aralık 1949, 1.

⁴⁷ "Seçim Kanunu Tasarısı BM Meclisine Verildi", *Yeni İstanbul*, 18 Aralık 1949, 1.

Heyeti Reisi Halil Özyörük tarafından kanunun hazırlanışında hâkim olacağı belirtilen zihniyet, tamamen Hükümet'in zihniyeti idi..." ifadelerine yer vermektedir.⁴⁸

Gazete'de, Geçici Komisyon'daki görüşmeler kapsamında;

- Muhalefetin nispi temsil sistemini savunurken, çoğunluk sistemini ve adli teminata ilişkin eksiklikleri eleştirdiği,⁴⁹
- 40.000 nüfus için bir milletvekili olması,⁵⁰ mazbatalara ilişkin son kararın Meclis'te verilmesi ve Yüksek Seçim Mahkemesi (YSM) yerine YSK'nın teşkil edilmesi esasının itirazlara rağmen kabul edildiği⁵¹ ifade edilmiştir.

Gazete'nin, Meclis'teki görüşmelere ilişkin haberlerinde;

- MP'nin ordu ve emniyet mensuplarının oy kullanmalarını engelleyen 9'uncu Madde'ye itiraz ederken, DP'nin bu konuda iktidarı desteklediği,⁵²
- Muhalefetin YSM'ye ilişkin teklifin YSK olarak değiştirilmesini eleştirdiği, DP'nin kapalı yerlerde toplantı yapılmasını zorlaştıran hükümleri uygun görmediği,⁵³
- Seçim Kanunu'nun, MP'nin aleyhte oyuna karşın DP'nin desteğiyle 16 Şubat 1950'de kabul edildiği⁵⁴ belirtilmiştir.

Gazete'deki değerlendirmelerde;

- Nispi seçim sistemi savunulurken, Başbakan Yardımcısı Erim'in seçim esnasında işbaşında bir koalisyon kabinesinin bulunmasına yönelik düşüncesi⁵⁵ ve kanun hakkında basını bilgilendirmesi uygun görülmüş,⁵⁶
- CHP'nin "Millî Husumet Andı"nı "Millî Muhabbet" taktiği ile karşılayarak seçim kanunu çalışmalarını başlattığı, DP'nin "Hürriyet Misakı" hedefinin devam ettiği, MP'nin iki büyük partinin etkisini azaltmaya çalıştığı ifade edilmiş,⁵⁷
- Seçim Kanunu görüşmelerindeki ahenkli ortam övülerek, bu durumun Türk demokrasisinde bir ilk olduğu vurgulanmış; iktidarın tasarımı hazırlaması, itirazların serbestçe yapılabilmesi, DP'nin ısrarcı ve yapıcı tavrı olumlu gelişmeler olarak nitelendirilmiş,⁵⁸
- DP'nin kabul oyu müspet karşılanırken, MP'nin itirazları yeterli bulunmamış; kanunun temel hedeflerinin (seçim emniyeti ve yargı güvencesi) sağlandığı, nispi temsil sisteminin reddinin ise bir eksiklik olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmiştir.⁵⁹

Gazete yazarlarından İsmet Giritli ise;

- YSM'nin kurulmasına ilişkin teklifin değiştirilerek, karar verme yetkisinden mahrum olan YSK'nın kabul edildiğini,⁶⁰
- Emniyet ve ordu mensuplarının oy kullanmasını yasaklayan 9'uncu Madde'nin Anayasa'ya aykırı olmadığını, 31 Mart olayında ve Balkan felaketinde orduda yaşanan siyasetin olumsuz etkilerinin ardından 1912'den beridir uygulamanın bu şekilde yapıldığını, 1942 ve 1946 seçim kanunlarında da devam ettirilen bu esasın doğal karşılanması gerektiğini ifade etmiştir.⁶¹

⁴⁸ Uran, *Hatıralarım*, 553.

⁴⁹ "Seçim Kanunu Tasarısı Yine Tenkitlere Uğradı", *Yeni İstanbul*, 11 Ocak 1950, 1.

⁵⁰ "Geçici Komisyonunda Seçim Kanunu Tasarısının İncelenmesine Devam Edildi", *Yeni İstanbul*, 12 Ocak 1950, 2.

⁵¹ "Yüksek Seçim Kurulu Tesisi Kabul Edildi", *Yeni İstanbul*, 24 Ocak 1950, 2.

⁵² "Seçim Kanunu Tasarısının Müzakeresine Başlandı", *Yeni İstanbul*, 8 Şubat 1950, 1-2.

⁵³ "Heyet Kurulmadan Yapılan Toplantıların Men'ini İsteyen Madde Münakaşa Doğurdu", *Yeni İstanbul*, 10 Şubat 1950, 2.

⁵⁴ "Seçim Kanunu Kabul Edildi", *Yeni İstanbul*, 17 Şubat 1950, 1; "Yeni Seçim Kanunu, Meclis'te Büyük Ekseriyetle Kabul Edildi", *Yeni İstanbul*, 17 Şubat 1950, 2.

⁵⁵ "İç ve Dış Politika-Koalisyon Hükümeti ve Nispi Seçim", *Yeni İstanbul*, 30 Ocak 1950, 1.

⁵⁶ "İç ve Dış Politika-Seçim Kanunu", *Yeni İstanbul*, 24 Aralık 1949, 1.

⁵⁷ "İç ve Dış Politika-1949-1950", *Yeni İstanbul*, 1 Ocak 1950, 1.

⁵⁸ "İç ve Dış Politika-Demokrasimizde Muvaffakiyetli Bir Merhale", *Yeni İstanbul*, 13 Şubat 1950, 1.

⁵⁹ "İç ve Dış Politika-Yeni Seçim Kanunu Geçtikten Sonra", *Yeni İstanbul*, 18 Şubat 1950, 1.

⁶⁰ İsmet Giritli, "Yüksek Seçim Mahkemesi", *Yeni İstanbul*, 4 Şubat 1950, 2.

⁶¹ Giritli, "Seçim Tasarısı ve Anayasaya Aykırılık", *Yeni İstanbul*, 11 Şubat 1950, 2.

3.2. Yeni İstanbul'un Seçim Hazırlıklarına Bakışı

Yeni İstanbul'un, seçim hazırlıklarını yakından takip ettiği; haberlerinde daha çok CHP ve DP'nin il ve ilçe kongrelerine, partilerin birbirlerine yönelik tutumlarına ve seçim politikalarına yer verdiği görülmektedir.

Gazete'de, seçim hazırlıkları kapsamında;

- CHP'nin 7 Ocak'taki DP ara kongresinde "Millî Teminat Andı"nın kaldırılmasını beklediği, DP'nin ise alınan hiçbir kararın değiştirilmeyeceğini ifade ettiği,⁶²
- CHP İzmir İl Kongresi'nde, "Millî Teminat Andı"nın Türk demokrasisine indirilmiş en ağır darbe olduğunun belirtildiği,⁶³
- Bayar'ın, DP Kırşehir İl Kongresi'nde; seçimlerin dürüst, emniyetli yapılmasını ve iktidarın 1946 seçimindeki usullere başvurmaması gerektiğini vurgulayarak, haksızlığa göz yummayacaklarını ifade ettiği,⁶⁴
- MP İzmir İl Kongresi'nde, DP'nin bir muvazaa (danışıklı anlaşma) partisi olduğunun vurgulandığı,⁶⁵
- YSK'nın 4 Mart 1950'de teşkil edildiği,⁶⁶ tahminen 13 milyon seçmen kartının dağıtımının başlatıldığı ve 25 Mart'a kadar seçmen kütüklerinin tamamlanacağı⁶⁷ haberleri yer almıştır.

Yeni İstanbul'daki, DP'nin 7-9 Ocak 1950'ta yapılan istişari mahiyetteki ara kongresine ilişkin haberlerde;

- İlk gün, Bayar'ın; Bilim Kurulu'nda yapılan seçim kanunu çalışmasının DP'nin görüşüne uygun olduğunu belirttiği,⁶⁸
- İkinci gün; seçime yönelik propaganda ve mali kaynak durumunun görüşüldüğü, mitinglerin şehirlerden ziyade köylerde yapılmasının talep edildiği,⁶⁹
- Kongre'nin son gününde Adnan Menderes'in, *"...Eğer iktidar seçim arifesinde memlekette huzursuzluk yarattırsa, DP şeraiti (şartları) vahim görerek seçimlere iştirak etmeyebilir de..."* ifadesini kullandığı,⁷⁰
- Kongre sonunda yayımlanan bildiride; CHP'nin "Millî Husumet Andı" söylemli girişimlerine karşılık verilmeyeceği, seçimlerin huzur ve siyasi emniyet ortamında gerçekleştirilmesinin gerektiği, baskı ve tehdit durumunda DP'nin seçime katılmayabileceği veya usulsüz bir seçimle teşekkül eden Meclis'te yer almayabileceğinin vurgulandığı⁷¹ ifade edilmiştir.

Gazete'nin, uygun bulmadığı parti uygulamalarını da ifade etmekten çekinmediği görülmektedir. Nitekim, yapılan değerlendirmelerde;

- CHP'nin son dört yılda yoğun eleştirilerle karşılaştığı, ancak hem bu dört yılın hem de öncesindeki 20 yılın hesabını vermesi gerektiği belirtilmiş,⁷²
- Menderes'in seçimlere iştirak edilmeyebileceği fikrinin uygun olmadığı, bu kararın halkı cezalandırmak anlamına geleceği ifade edilmiş [Gazete, bu durumu "obstruction" (obstrüksiyon-engelleme) stratejisi olarak tanımlamıştır].⁷³
- Gazete yazarlarından Burhan Apaydın ise *"...partiler, programlarıyla çarpışmaktan ziyade, söz düelloları ile vakit geçirmektedirler."* tespitinde bulunarak, partilerin halkın huzuruna programlarıyla çıkmaları gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁴

⁶² "D. Parti'nin 7 Ocak Toplantısı", *Yeni İstanbul*, 28 Aralık 1949, 2.

⁶³ "Demokrat Parti'ye Ağır Hücumlarda Bulunuldu", *Yeni İstanbul*, 8 Ocak 1950, 2.

⁶⁴ "D. Parti Başkanı Seçim Kanunu'ndan Memnun", *Yeni İstanbul*, 18 Ocak 1950, 1.

⁶⁵ "Millet Partisi İzmir İl Kongresi Toplandı", *Yeni İstanbul*, 13 Şubat 1950, 2.

⁶⁶ "Yüksek Seçim Kurulu Nihayet Teşekkül Etti", *Yeni İstanbul*, 5 Mart 1950, 2.

⁶⁷ "İçişleri Bakanlığı, Seçim Hazırlıklarını Tamamlıyor", *Yeni İstanbul*, 8 Mart 1950, 2.

⁶⁸ "D. Parti Genel Başkanı'nın Hücumlara Mukabelesi", *Yeni İstanbul*, 8 Ocak 1950, 1-2.

⁶⁹ "Bazı Delegeeler Genel Kurul'un Pasif Oluşundan Şikâyet Etiler", *Yeni İstanbul*, 9 Ocak 1950, 1.

⁷⁰ "DP Sözcüsü, Hükümete Şiddetle Hücum Etti", *Yeni İstanbul*, 10 Ocak 1950, 1.

⁷¹ "D. Parti Merakla Beklenen Tebliği Dün Gece Neşretti", *Yeni İstanbul*, 13 Ocak 1950, 1-2.

⁷² "İç ve Dış Politika-Karşılıklı Nutukların Tahlili", *Yeni İstanbul*, 27 Aralık 1949, 1.

⁷³ "İç ve Dış Politika-DP Toplantısı", *Yeni İstanbul*, 11 Ocak 1950, 1.

⁷⁴ Burhan Apaydın, "Vatandaşın Rey İsteyen İktidar ve Muhalefet Partilerinin Durumu", *Yeni İstanbul*, 12 Ocak 1950, 2.

3.3. Yeni İstanbul'un Seçim Kampanyası Dönemine Bakışı

3.3.1. Yeni İstanbul'da Yer Alan Haberler

Yeni İstanbul, öncelikle seçimlerin 14 Mayıs'ta yapılmasının kararlaştırıldığını⁷⁵ ve Meclis'in seçim kararı alarak 24 Mart'ta kendisini feshettiğini⁷⁶ belirtmiştir.

Resim 2: İnönü'nün İstanbul Nutku haberi (Yeni İstanbul, 10 Mayıs 1950).

Seçim kampanyasına ilişkin haberlerde, Cumhurbaşkanı İnönü'nün;

- 24 Mart'taki Polatlı nutkunda, Anayasa'nın tadili ve şiddet politikasının tasfiyesi üzerinde çalışılacağını belirttiği,⁷⁷
- 25 Mart'taki Kırıkkale nutkunda, yeni bir Anayasa ve ikinci bir meclisin kurulması düzenlemelerinden bahsettiği,⁷⁸
- 4 Nisan'daki Konya nutkunda, siyasi havanın yatışması lüzumu üzerinde durduğu,⁷⁹
- 3 Mayıs'ta İzmir'de gazetecilere yaptığı konuşmada, "...Bir hafta sonra cereyan edecek büyük seçimlerin neticesi ne olursa olsun, kadere boyun eğmek lazım gelecektir..." ifadesini kullandığı,⁸⁰
- 6 Mayıs'taki Biga nutkunda, "Benim, şahsi ve resmi mevzularda Demokrat vatandaşlarla münasebetimi kesen, onların meşhur kongrelerinde verdikleri meşhur kararlarıdır." sözleriyle DP'yi eleştirdiği,⁸¹
- 9 Mayıs'taki İstanbul nutkunda; her ülkede görülebilecek antidemokratik yasaların hürriyet ve demokrasinin olmadığı anlamına gelmeyeceğini, Türkiye'de yalnızca komünizm faaliyetlerinin yasaklanmasının ve dinin

⁷⁵ "Meclis 24 Mart'ta Fesholunuyor", *Yeni İstanbul*, 22 Mart 1950, 1.

⁷⁶ "Büyük Millet Meclisi Dün Fesih Kararı Verdi", *Yeni İstanbul*, 25 Mart 1950, 1-2.

⁷⁷ "Devlet Başkanı'nın İrat Ettiği Seçim Nutku", *Yeni İstanbul*, 25 Mart 1950, 2.

⁷⁸ "Devlet Başkanı 2'nci Seçim Nutkunu İrat Etti", *Yeni İstanbul*, 26 Mart 1950, 2.

⁷⁹ "Devlet Başkanı'nın Konya Seçim Nutku", *Yeni İstanbul*, 5 Nisan 1950, 2.

⁸⁰ "İnönü İzmir'de Gazetecilerle Konuştu", *Yeni İstanbul*, 4 Mayıs 1950, 1.

⁸¹ "Cumhurbaşkanı Dün Bigalılara Hitap Etti", *Yeni İstanbul*, 7 Mayıs 1950, 3.

siyasete alet edilmesinin engellenmesine yönelik kanunların antidemokratik sayılabileceğini, ancak bu kanunların da gerekli olduğunu ifade ettiği⁸² vurgulanmıştır.

Gazete’de, DP Genel Başkanı Bayar’ın ise;

- 26 Mart’taki Konya nutkunda, seçimlerin emniyetle yapılması için seçim öncesi bir koalisyon kabinesinin kurulabileceğini belirttiği,⁸³

(Ancak, Gazete’nin 28 Mart tarihli haberinde; CHP’nin Seçim Kanunu ile seçim emniyetinin sağlandığını düşündüğünden, Bayar’ın koalisyon hükümeti teklifine sıcak bakmadığı vurgulanmıştır.)⁸⁴

- 30 Mart’taki DP İstanbul İl Kongresi’nde, “Yeni kanun seçim emniyetini yüzde doksan temin etmiştir.” ifadesini kullandığı,⁸⁵

Resim 3: Bayar’ın Bolu Nutku haberi (Yeni İstanbul, 30 Nisan 1950).

- 29 Nisan’daki Bolu nutkunda, yeni Seçim Kanunu’nun “seçim emniyetini sağlayacak kuvvette olduğunu ve kanun bakımından endişeye mahal olmadığını...” belirttiği,⁸⁶
- 9 Mayıs’taki Bursa nutkunda, seçimde manevi baskıların yaşanabileceğini, ancak yeni Seçim Kanunu’nun mazbata yolsuzluklarını önleyeceğini vurguladığı⁸⁷ ifade edilmiştir.

Gazete’de, MP’nin 22 ilde,⁸⁸ DP’nin tüm illerde (63 il) aday gösterdiği belirtilmiş ve aday listeleri kapsamında; CHP’nin kuvvetlerini 63 ile taksim ederek “sathı müdafaa”, DP’nin büyük şehir ve kasabalara odaklı “kuvvet teksifi” ve MP’nin Ankara ve İstanbul’a yoğunlaşan “iki şehir” taktiklerini uyguladığı yorumu yapılmıştır.⁸⁹

Seçim propagandasına ilişkin haberlerde ise;

⁸² “İnönü, Dün Şehrimizde Propaganda Nutkunu Söyledi”, *Yeni İstanbul*, 10 Mayıs 1950, 1, 3.

⁸³ “D. Parti Genel Başkanı Konya’da Dün Bir Nutuk Söyledi”, *Yeni İstanbul*, 27 Mart 1950, 2.

⁸⁴ “Bayar’ın Koalisyon Teklifini, CHP Mahfili (Mahfili) İyi Karşılıyor”, *Yeni İstanbul*, 28 Mart 1950, 2.

⁸⁵ “DP Genel Başkanı Bir Nutuk Söyledi”, *Yeni İstanbul*, 1 Nisan 1950, 1.

⁸⁶ “DP Başkanı, Başbakan’ın Seçim Emniyeti Teminatından Memnun”, *Yeni İstanbul*, 30 Nisan 1950, 1.

⁸⁷ “DP Başkanı’nın Bursa Nutku”, *Yeni İstanbul*, 10 Mayıs 1950, 1.

⁸⁸ “Millet Partisi Adayları Dün Akşam Belli Oldu”, *Yeni İstanbul*, 24 Nisan 1950, 3.

⁸⁹ “Demokrat Parti de Nihayet Seçim Listesini Yayınladı”, *Yeni İstanbul*, 25 Nisan 1950, 1, 3.

- MP tarafından, İnönü'nün Ankara ilçelerinde yaptığı konuşmaların propaganda dönemi öncesinde radyoda yayınlanmasının suç olduğunun iddia edildiği,⁹⁰
- Partilerin İstanbul ve Ankara radyolarından istifadeyle 4-10 Mayıs döneminde yapacakları seçim konuşmalarının saatlerinin belirlendiği,⁹¹
- Dört siyasi partinin (CHP, DP, MP, MKP) 4 Mayıs 1950'de ilk kez ve tamamen serbest bir şekilde radyodan seçim propagandasına başladığı⁹² ve faaliyetin 10 Mayıs'ta sona erdiği⁹³ belirtilmiştir.

Altan Öymen, anılarında Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından yapılan konuşmaların her zaman radyodan yayımlanabildiğini belirterek, *"...Ama muhalefet sözcülerinin işi devlet görevi sayılmadığı için onlar bu imkândan faydalanamıyordu. Ülkenin tek radyosunda muhalefetin de sesini duyurabilmesi geleneği daha yerleşmemişti. Bunun ilk uygulaması, uzun tartışmalardan sonra 1950 seçimi öncesinde CHP iktidarınca başlatılacaktı..."* ifadelerine yer vermektedir.⁹⁴

Nitekim, 16 Şubat 1950 tarihli Milletvekili Seçim Kanunu ile oy verme gününden önceki onuncu gün sabahından üçüncü gün sabahına kadar devam edecek şekilde, en az beş seçim çevresinde aday gösteren siyasi partilere günde bir kez 10 dakikayı aşmayacak şekilde (*yirmiden fazla seçim çevresinde aday gösterilmesi durumunda günde iki kez azami 10 dakika*) radyo üzerinden propaganda yapma hakkı tanınmıştır.⁹⁵ İlk kez yapılan bu uygulamanın, siyasal hak ve özgürlükler bakımından önemli bir adım olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan, Yeni İstanbul'un seçime kısa bir süre kala yaptığı dikkat çekici değerlendirmede, iki büyük partinin (CHP ve DP); *"irticaya haddini bildirmek"*, *"inkılabın esaslarını her tecavüze karşı masun bulundurmak (korumak)"*, *"komünizmi alargada (uzakta) tutmak ve içeri sokmamak"*, *"partiler arasında karşılıklı hürmet hissini sağlamak"* ve *"şahsiyat yapmamak"* konularında uzlaştığı ifade edilmiştir.⁹⁶

Yeni İstanbul'un, böylelikle dönemin güvenlik hassasiyetlerini açıkça belirterek, iktidar ve ana muhalefet partisinin seçim mücadelesine rağmen ülke çıkarları konusunda fikir birliği içinde bulunduklarını, millî birlik ve beraberliği destekleyici bir mesaj olarak vurgulamak istediği anlaşılmaktadır.

3.3.2. Yeni İstanbul'un Seçim Sürecindeki Farklı Uygulamaları

Yeni İstanbul'un, seçmeni bilgilendirmek maksadıyla iki farklı girişimde bulunduğu dikkat çekmektedir.

Gazete; ilk olarak, halkın oy kullanmadan önce büyük partilerin iktidara gelmeleri durumunda nasıl hareket edeceklerini öğrenmelerine ihtiyaç olduğu düşüncesiyle *"Büyük siyasi anketimiz"* adıyla belirlediği soruları CHP, DP ve MP'nin ilgili siyasetçilerine ileterek aldığı cevapları yayımlamayı hedeflemiştir.⁹⁷ Bu kapsamda; 18-21 Nisan döneminde sırasıyla Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal,⁹⁸ Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Nihat Erim,⁹⁹ Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli¹⁰⁰ ve Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun¹⁰¹ anket sorularına ilişkin cevapları yayımlanmış, ayrıca 22 Nisan'da DP ve MP'nin cevaplarının beklendiği ve gönderilmesi durumunda yayımlanacağı belirtilmiştir.¹⁰² Ancak Gazete'de yayımlanmadığı tespit edildiğinden, DP ve MP'nin söz konusu ankete katılmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durumun, Yeni İstanbul'a yönelik tepkisel bir tavır olduğu değerlendirilmektedir.

Gazete'de, ayrıca 12-14 Mayıs döneminde *"Yabancı gazetecilerin gözüyle Türkiye'de seçim kampanyası"* başlıklı köşe yazıları yayımlanmıştır. Bu kapsamda; yabancı gazetecilerden Marc Marceau seçim mücadelesindeki

⁹⁰ "İnönü'nün Radyo'da Yayımlanan Nutukları Bir Seçim Suçu mu?", *Yeni İstanbul*, 30 Mart 1950, 2.

⁹¹ "Partilerin Radyo'da Yapacakları Konuşma Saatleri Tespit Edildi", *Yeni İstanbul*, 26 Nisan 1950, 2.

⁹² "Seçim Mücadelesinin En Önemli Safhasına Girdik", *Yeni İstanbul*, 5 Mayıs 1950, 1-3.

⁹³ "Partiler ve Müstakil Adaylar Son Propagandalarını Yaptılar", *Yeni İstanbul*, 11 Mayıs 1950, 1.

⁹⁴ Öymen, *Bir Dönem Bir Çocuk*, 534.

⁹⁵ 16 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu Madde 45-48 (Resmi Gazete 21.2.1950/No: 7438).

⁹⁶ "Seçimler Arifesinde Ankara'daki Hava", *Yeni İstanbul*, 2 Mayıs 1950, 1.

⁹⁷ "Büyük Siyasi Anketimiz", *Yeni İstanbul*, 17 Nisan 1950, 1.

⁹⁸ "Büyük Siyasi Anketimiz-Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksal'ın Cevapları", *Yeni İstanbul*, 18 Nisan 1950, 2.

⁹⁹ "Büyük Siyasi Anketimiz-Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı N. Erim'in Cevapları", *Yeni İstanbul*, 19 Nisan 1950, 2.

¹⁰⁰ "Büyük Siyasi Anketimiz-Ekonomi ve Ticaret Bakanı Vedat Dicleli'nin Cevapları", *Yeni İstanbul*, 20 Nisan 1950, 2.

¹⁰¹ "Büyük Siyasi Anketimiz-Millî Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu'nun Cevapları", *Yeni İstanbul*, 21 Nisan 1950, 2.

¹⁰² "Büyük Siyasi Anketimiz-Demokrat Parti ve Millet Partisinden Müracaat Ettığımız Zevatin Cevaplarına İntizar Hâlindeyiz", *Yeni İstanbul*, 22 Nisan 1950, 1.

ciddiyet ve sakinlik hâlinin Türk Milleti'nin siyasi olgunluğunu ve sağduyusunun gösterdiğini,¹⁰³ Arthur M. Sitierli seçimlerin Türk demokrasisinin gelişmesinde önemli bir aşama olacağını,¹⁰⁴ P. Paleologos ise seçim mücadelesinde yaşanan tartışmaların hiçbir şekilde çirkinleşmeden şahsiyata indirgenmemiş olmasının Türk Milleti için gurur verici olduğunu¹⁰⁵ ifade etmiştir.

3.3.3. Yeni İstanbul'da Seçim Propagandalarının ve Beyannamelerinin Değerlendirilmesi

Gazete yazarlarından;

- Mehmet Nermi Haskan; seçim propagandasının millî davalar yerine sadece heyecanlara yönlendirilmesinin demokrasinin ruhuyla bağdaşmadığını,¹⁰⁶ propagandanın fikir mücadelesi olduğunu, halkın seçim öncesinde partilerin ne yapmak istediğini bilme ihtiyacı duyduğunu,¹⁰⁷
- Burhan Belge, mevcut hükümetin hürriyeti engellediği fikrinin artık geçerli olamayacağını,¹⁰⁸
- Habib Edib Törehan ise seçim konuşmalarının, Türkiye'de en demokratik ülkelerde görülmeyen ölçüde serbestlik olduğunu gösterdiğini belirtmiştir.¹⁰⁹

Yeni İstanbul, partilerin seçim beyannamelerini de titizlikle takip etmiştir. Seçim beyannamesini ilk yayımlayan parti MP olmuştur. Gazete'de, 8 Nisan'da yayımlanan MP seçim beyannamesinde;

- CHP'nin son dört yıldır baskıya dayalı kanunlarla iktidarda kaldığı ve seçimleri kazanması durumunda baskı rejimini sürdüreceği, CHP ile anlaşılanlar dışındaki tüm partilerle çalışılabileceği vurgusu yanında, Anayasa'da değişiklik yapılması, demokratik hürriyetin, insan hakları dokunulmazlığının ve güvenin sağlanması üzerinde durulduğu ifade edilerek,¹¹⁰
- Beyanname'nin peşin hükümler içerdiği, MP'nin ne yapacağından ziyade muhalif partilerin hedef alındığı belirtilmiş, kullanılan şiddetli polemik üslubu eleştirilmiştir.¹¹¹

Gazete'de, 27 Nisan'da yayımlanan CHP seçim beyannamesinde, özetle; Anayasa'nın değiştirilmesi, ikinci bir meclisin oluşturulması, köylü ve çiftçilerin medeni vasıtalarla yararlanması, karayollarının yapılması, Doğu'nun kalkındırılması, petrol işletmesi kurulması, liman ve küçük iskele yapımı, adalet işlerinin iyileştirilmesi, sosyal dayanışmanın kuvvetlendirilmesi, büyük teşebbüslerin devletçe yürütülmesi, özel teşebbüs ve yabancı sermayenin teşvik edilmesi, tasarruf ve vergi ıslahatının yapılması, Türk parasının kıymetinin korunması, millî savunmanın kuvvetlendirilmesi, İngiltere ve Fransa ile ittifaka önem verilmesi, ABD ile askerî, ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi konularının yer aldığı belirtilerek,¹¹² CHP'nin vazifesini layıkıyla yaptığı ve Avrupalı bir seçim beyannamesi hazırladığı ifade edilmiştir.¹¹³

DP'nin, 8 Mayıs'ta yayımlanan seçim beyannamesi kapsamında;

- Beyanname'nin büyük bir kısmının CHP'nin eleştirilmesine ayrıldığı,
- Beyannamede, adalet sisteminin tam bağımsızlığa kavuşturulması, devlet hizmetlerinin rasyonel olarak tanzim edilmesi, kalkınma için dışarıdan gelecek teşebbüs, sermaye ve tekniğe büyük yer verilmesi, millî ziraat ve ekonominin köylüye dayandırılması, millî savunmaya önem verilmesi ve dış siyasette değişiklik yapılmaması konularının vurgulandığı ifade edilmiştir.¹¹⁴

Burhan Belge, değerlendirmesinde, muhalefetin iktidarı şiddetle eleştirirken, iktidarın demokratik mevzuat konusundaki iyi niyetini ispat etmeye çalıştığını ve seçim beyannamesi ile yeni bir program sunduğunu belirtmiş;

¹⁰³ Marc Marceau, "Yabancı Gazetecilerin Gözüyle Türkiye'de Seçim Kampanyası", *Yeni İstanbul*, 12 Mayıs 1950, 2.

¹⁰⁴ Arthur M. Sitierli, "Yabancı Gazetecilerin Gözüyle Türkiye'de Seçim Kampanyası", *Yeni İstanbul*, 13 Mayıs 1950, 2.

¹⁰⁵ P. Paleologos, "Yabancı Gazetecilerin Gözüyle Türkiye'de Seçim Kampanyası", *Yeni İstanbul*, 14 Mayıs 1950, 2.

¹⁰⁶ Mehmet Nermi Haskan, "Seçim Propagandası Karşısında Türk Vatandaşı", *Yeni İstanbul*, 2 Mart 1950, 2.

¹⁰⁷ Haskan, "Seçim Propagandasından Ne Anlamalıyız?", *Yeni İstanbul*, 8 Nisan 1950, 2.

¹⁰⁸ Burhan Belge, "İç ve Dış Politika-Seçim Mücadelesi Hareketlenirken", *Yeni İstanbul*, 5 Mayıs 1950, 1.

¹⁰⁹ Habib Edib Törehan, "İç ve Dış Politika-Seçimlerin Yaklaşması Bize Neler Öğretti?", *Yeni İstanbul*, 9 Mayıs 1950, 1.

¹¹⁰ "MP Beyannamesini Dün Ankara'da Neşretti", *Yeni İstanbul*, 9 Nisan 1950, 2.

¹¹¹ "İç ve Dış Politika-Millet Partisi'nin Beyannamesi", *Yeni İstanbul*, 11 Nisan 1950, 1.

¹¹² "Halk Partisinin Seçim Beyannamesi", *Yeni İstanbul*, 28 Nisan 1950, 3.

¹¹³ "İç ve Dış Politika-Seçim Beyannamelerini Bekliyoruz", *Yeni İstanbul*, 3 Mayıs 1950, 1.

¹¹⁴ "D. Parti'nin Merakla Beklenen Beyannamesi Yayımlandı", *Yeni İstanbul*, 9 Mayıs 1950, 1.

MP'nin his politikasına dayalı beyannamesinin ve DP'nin seçim beyannamesini geç yayımlamasının kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁵

3.4. Yeni İstanbul'un Seçim Sürecine Bakışı

Yeni İstanbul'da seçim günü yayımlanan haberde; Türk Milleti'nin ikinci defa tek dereceli seçim için sandığa gittiği, partilerin Seçim Kanunu'ndan genel itibarıyla memnun olduğu, seçim emniyetinin sağlandığı, idari baskının olmayacağı ve millet iradesi karşısında herkesin boyun eğeceği belirtilmiştir.¹¹⁶

Gazete'deki diğer haberlerde;

- Devam eden oy sayımına göre DP'nin 47 ilde 401 milletvekilliği kazanmasının kamuoyunda hayretle karşılandığı (16 Mayıs 1950),¹¹⁷

Resim 4: Seçim sonucuna ilişkin haber (Yeni İstanbul, 16 Mayıs 1950).

- Adalet Bakanlığı Seçim Bürosu'ndan alınan kesin sonuca göre, DP'nin 417, CHP'nin 69, MP'nin 1 milletvekili kazandığı, DP milletvekillerinden 9'unun bağımsız olduğu¹¹⁸ belirtilmiştir.

Yeni İstanbul'un seçimin yurt içindeki etkilerine ilişkin haberlerinde;

- Başbakan Yardımcısı Nihat Erim'in, "...Demokratik rejime girince, kazanmak kadar kaybetmek de tabii karşılanmak lazımdır..." ifadesini kullandığı,¹¹⁹
- Cumhurbaşkanı İnönü'nün, kendisini ziyaret eden Hukuk Fakültesi öğrencilerinden sükûnetli olunmasını isteyerek, "...Muhalefet olarak, karşı parti olarak iyi çalışmanın ve murakabenin (denetlemenin) esaslarını koyacağım..." vurgusunu yaptığı,¹²⁰

¹¹⁵ Belge, "İç ve Dış Politika-Seçim Tabiyelerinin Tahlili", *Yeni İstanbul*, 10 Mayıs 1950, 1.

¹¹⁶ "Millî İradenin Tecellisi İçin, Millet Bugün Oyunu Kullanıyor", *Yeni İstanbul*, 14 Mayıs 1950, 1.

¹¹⁷ "DP Büyük Ekseriyet Kazandı", *Yeni İstanbul*, 16 Mayıs 1950, 1.

¹¹⁸ "Sabaha Karşı Kati Rakamlar Belli Oldu", *Yeni İstanbul*, 20 Mayıs 1950, 1.

¹¹⁹ "Halk Partisi İleri Gelenleri Neticneyi Nasıl Karşıladılar?", *Yeni İstanbul*, 16 Mayıs 1950, 1.

¹²⁰ "İnönü Dün Kendisini Ziyaret Eden Talebelere; 'Muhalefet Olarak Çalışmanın ve Murakabenin Esaslarını Koyacağım' Dedi", *Yeni İstanbul*, 18 Mayıs 1950, 1.

- DP'nin, 18 Mayıs 1950 tarihli tebliğinde; seçimlerin yapılmasında CHP'nin kaderini millî iradeye teslim etmesinin etkili olduğu, ilk ve zorunlu şart olarak millî birliğin tam hürriyet nizamı ile sağlanacağı ifade edilmiştir.¹²¹

Bu dönemde; CHP'nin seçim yenilgisini olgunlukla karşıladığı, DP'nin ise öncelikle asayiş ve güvenlik endişeleriyle “millî birlik ve beraberlik” vurgusu yapma ihtiyacı duyduğu değerlendirilmektedir.

Habib Edib Törehan, sürece ilişkin değerlendirmelerinde;

- Oy verme esnasındaki teşkilatı ve düzeni överek, seçilen milletvekillerinden idareye ve millete örnek olmalarının beklendiğini,¹²²
- Herkesin seçimlerin serbest ve bağımsız yapıldığını kabul ettiğini, ülkede demokrasinin gerçekleşmesinin ve iktidar partisinin yönetimi medeni şekilde devretmesinin iki önemli konu olduğunu, yapılması gereken işlerin başında idarenin düzeltilmesi ve iltimasın kaldırılmasının geldiğini, eğitim, kültür ve iktisat politikaları ile seviyenin yükseltilmesinin gerektiğini, dış politikada ise değişim ihtiyacının bulunmadığını belirtmiştir.¹²³

Resim 5: Liderlerin Yeni İstanbul Gazetesi'ni incelemesi (Yeni İstanbul, 18 Mayıs 1950).

Mehmet Nermi Haskan, seçmenin davaların çözümü için güçlü bir cephenin oluşturulmasını tercih ettiğini vurgulayarak; CHP'nin zor durumların üstesinden gelememesi, kritik anlardaki kararsızlığı, önleyici tedbirlerde gecikmesi, aldığı kararları sonuçlandıramaması, devletçilik politikasını sürdürmesi ve 7 Eylül (mali) kararlarını almasının seçmenlerin tepkisine yol açtığını belirtmiştir.¹²⁴

Yeni İstanbul'da, seçimlere yönelik yurt dışı tepkiler kapsamında;

- ABD Dışişleri Bakanlığı'nın “14 Mayıs'ta Türkiye'de yapılan seçimler, demokrasi için cesaret verici bir zafer teşkil etmektedir...” vurgusunu yaptığı,¹²⁵
- Türkiye'deki yabancıların, seçim sürecinin işleyişini ve sonuçlarının olgunlukla kabul edilmesini takdirle karşıladığı,¹²⁶

¹²¹ “Demokrat Parti'nin Yayınladığı Tebliğ”, *Yeni İstanbul*, 19 Mayıs 1950, 1.

¹²² Törehan, “Seçilenlerden Seçmen Sıfatıyla Bir Dileğimiz”, *Yeni İstanbul*, 15 Mayıs 1950, 1.

¹²³ Törehan, “İç ve Dış Politika-Yeni İktidar Partisi İşe Başlamazdan Evvel”, *Yeni İstanbul*, 16 Mayıs 1950, 1.

¹²⁴ Haskan, “İç ve Dış Politika-Demokrat Parti'nin Seçim Zaferi”, *Yeni İstanbul*, 17 Mayıs 1950, 1.

¹²⁵ “ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Türk Seçimleri Hakkında Tebliği”, *Yeni İstanbul*, 18 Mayıs 1950, 3.

¹²⁶ Memleketimizdeki Yabancıların Seçimlere Dair Düşünceleri”, *Yeni İstanbul*, 18 Mayıs 1950, 2.

- Amerikan ve İngiliz basınında Türkiye'deki iktidar değişimine yönelik geniş ve olumlu yorumların yapıldığı,¹²⁷
- Brezilya basınının seçim sonucunu demokratik bir zafer olarak nitelendirdiği,¹²⁸
- Fransız basınında, Türkiye'nin Merkez ve Doğu Avrupa'da tek demokrat devlet olduğunun vurgulandığı belirtilmiştir.¹²⁹

3.5. Yeni İstanbul'un Seçim Sonrası Gelişmelere Bakışı

Yeni İstanbul'da, seçim sonrasına ilişkin haberlerde;

- DP Meclis Grubu'nun, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanlığı ve Refik Koraltan'ı Meclis Başkanlığına aday gösterdiği,¹³⁰
- 22 Mayıs günü Bayar'ın Cumhurbaşkanı seçildiği ve Adnan Menderes'in hükümeti kurduğu; İnönü'nün aynı gün Meclis'e gelerek Bayar'ı tebrik ettiği ve yayımladığı mesajda, *"Yeni vazifem, şimdiye kadar aldığım vazifelerden daha az ehemmiyetli değildir..."* ifadesine yer verdiği,¹³¹
- İnönü'nün, ayrıca CHP Genel Başkanlığı görevini fiilen yürüttüğüne ilişkin açıklama yaptığı¹³² belirtilmiştir.

Gazete'nin, DP Hükümet Programı'na ilişkin haberlerinde;

- Menderes Kabinesi'nin 29 Mayıs'ta okunan programının, *"1. Devlet hizmetlerinde azami tasarruf, muvazeneli (dengeli) bütçe. 2. İktisadi cihazları süratlendirmek. 3. Bunu bir plana bağlamak. 4. İstihsal (üretim) hayatını devletin zararlı müdahalelerinden kurtarmak"* olmak üzere dört esasa dayandığı,

Program'da; işletmelerin özel teşebbüse devredilmesi, grev hakkının tanınması, Anayasa'daki kuvvetlerin denge esasına göre tadil edilmesi konularının dikkat çektiği,¹³³

- Program'ın, ekonomik alanda olumlu karşılandığı, devlet müdahalesinin asgariye indirilmesi ve özel teşebbüse gelişme imkânı sağlanmasına yönelik ifadelerin umut verici olduğu,¹³⁴ ancak muhalefetin Program'daki birçok bölümü açıklıktan yoksun bulduğu,¹³⁵

- Menderes Hükümeti'nin 2 Haziran 1950'de güvenoyu aldığı belirtilmiştir.¹³⁶

Habib Edib Törehan yaptığı değerlendirmelerde; Hükümet Programı'nda en çok, ekonomide serbestlik, devletçiliğe veda ve şahsi teşebbüsün desteklenmesi konularının memnuniyet verici olduğunu, tasarruf vaadinin gerçekleşmesi için idare mekanizmasında ıslahat yapılması gerektiğini vurgulamıştır.¹³⁷

Sonuç

Yayın hayatına 1950 yılı milletvekili genel seçimine hazırlık ortamında başlayan Yeni İstanbul'un, seçim sürecinde yeni bir gazete olmanın sorumluluğuyla hareket ederek, kendisini kamuoyuna kabul ettirme gayreti içinde olduğu dikkat çekmektedir.

Ağırlıklı olarak Ankara, İstanbul ve İzmir ile Ege Bölgesi'ne odaklandığı görülen Gazete'nin, haber ve yorumlarıyla daha çok eğitim seviyesi yüksek olan halk kesimine hitap ettiği ve dönemin politik ortamını başarıyla yansıttığı düşünülmektedir.

Gazete'nin, yeni Seçim Kanunu'nun hazırlanması sürecinde; Siyasi ve toplumsal mutabakatın sağlanmasına yönelik yapıcı mesajlar verdiği,

¹²⁷ "Türkiye'deki Son Seçimler Karşısında Yabancı Basın", *Yeni İstanbul*, 18 Mayıs 1950, 3.

¹²⁸ "Türk Seçimlerinin Dışarıdaki Akisleri", *Yeni İstanbul*, 20 Mayıs 1950, 3.

¹²⁹ "Fransız Umumi Efkarı ve Basını Memleketimizle Yakından İlgileniyor", *Yeni İstanbul*, 21 Mayıs 1950, 3.

¹³⁰ "D. Parti Meclis Grubu, Celal Bayar'ı Cumhurbaşkanlığı İçin Aday Seçti", *Yeni İstanbul*, 21 Mayıs 1950, 1.

¹³¹ "DP İktidarı Fiilen Ele Alarak Bayar'ı Cumhurbaşkanı Seçti", *Yeni İstanbul*, 23 Mayıs 1950, 1.

¹³² "İnönü Dün Bir Tebliğ Neşretti", *Yeni İstanbul*, 24 Mayıs 1950, 1.

¹³³ "A. Menderes Kabinesi Programını Okudu", *Yeni İstanbul*, 30 Mayıs 1950, 1, 3.

¹³⁴ "Hükümetin Programı İktisadi Sahada Müspet Karşılandı", *Yeni İstanbul*, 31 Mayıs 1950, 1.

¹³⁵ "Dün, Muhalefet, Hükümet Programını Tenkit Etti", *Yeni İstanbul*, 1 Haziran 1950, 1, 3.

¹³⁶ "A. Menderes Hükümeti Dün Ekseriyetle Güvenoyu Aldı", *Yeni İstanbul*, 3 Haziran 1950, 1.

¹³⁷ Törehan, "İç Politika-Yeni Hükümet Programı", *Yeni İstanbul*, 31 Mayıs 1950, 1; Törehan, "İç Politika-Yeni Hükümetin Programında Tasarruf Düşünceleri", *Yeni İstanbul*, 1 Haziran 1950, 1.

Müzakerelerin serbestçe yapılabilmesini, CHP ve DP arasındaki iş birliği çabalarını olumlu karşılarken, MP'nin uzlaşmaz tutumunu eleştirdiği,

Kanun'u seçim güvenliği ve adli teminat bakımından yeterli bularak desteklediği görülmektedir.

Seçim sürecine ilişkin olarak, Gazete'deki haber ve yorumlar incelendiğinde;

Partilerin doğru ve yanlış uygulamalarının serbestçe ele alındığı ve siyasi uzlaşmaya ihtiyaç duyulan konuların gündeme getirilmesine gayret edildiği,

Siyasal ve toplumsal huzuru bozan parti politikalarının uygun görülmediği,

Partilerin karşılıklı münakaşadan ziyade programlarıyla mücadele etmelerinin ve parti programlarının fikirlere ve millî davalara dayandırılması gerektiğinin vurgulandığı,

Daha çok CHP ve DP'nin faaliyetlerine öncelik verildiği, söz konusu partilerin izledikleri politikaların nispeten yapıcı tarzda eleştirildiği,

Temel bir ilke olarak, partilerin seçim beyannamelerine önem vermeleri gerektiği düşüncesinin vurgulandığı,

Seçim hazırlıkları, propaganda süreci ve seçimlerin yapılması aşamalarının serbestlik ortamında ve demokratik esaslara uygun olarak yapıldığı mesajının verildiği,

CHP'nin, yeni Seçim Kanunu'nu desteklemesi, demokratik uygulamalarını artırması ve ayrıntılı bir seçim beyannamesi hazırlamasının uygun bulunduğu, ancak takip ettiği devletçi politikalar ve devletin idari yapısındaki problemler sebebiyle eleştirildiği,

DP'nin, Seçim Kanunu'nun kabulüne yönelik tutumunun olumlu karşılandığı, ancak seçim beyannamesini geç yayımlamasının ve seçime katılmama tehdidini kullanmasının tenkit edildiği,

MP'nin, seçim beyannamesinin yetersiz görüldüğü ve uzlaşmadan uzak, münakaşaya dayalı politikalarının uygun bulunmadığı,

Seçimin düzen içinde yapılmasının ve iktidar değişikliğinin halkın talebi doğrultusunda olgunlukla gerçekleştirilmesinin memnuniyet verici bir gelişme olarak yorumlandığı,

Devletin idari yapısının iyileştirilmesi ve ekonomide özel girişime destek verilmesi konularının gündeme getirildiği dikkat çekmektedir.

Yeni İstanbul'un, seçim öncesinde halkın bilgilendirilmesi maksadıyla başlattığı *"Büyük siyasi anketimiz"* uygulamasının faydalı olduğu, ancak sadece CHP'nin cevap verdiği söz konusu ankete davet edilmelerine rağmen DP ve MP'nin katılmamasının, Yeni İstanbul'un yayım politikasına yönelik tepkisel bir tutum olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, Gazete'de yayımlanan *"Yabancı gazetecilerin gözüyle Türkiye'de seçim kampanyası"* başlıklı değerlendirmelerin, okuyucuya farklı bir bakış açısı kazandırması bakımından farklı ve dikkat çekici bir uygulama olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, Yeni İstanbul Gazetesi'nin, 1 Aralık 1949 ile 3 Haziran 1950 arasındaki dönemde; 1950 yılı milletvekili genel seçimi sürecini haber ve yorumlarıyla ayrıntılı olarak incelediği, gündemi yakından takip ettiği, toplumu bilgilendirme ve bilinçlendirme düşüncesiyle hareket ettiği, millî birlik ve beraberliğin muhafaza edilmesine ilişkin mesajlar verdiği, demokrasi değerlerinin hâkim olduğu yapıcı ve uzlaştırıcı politikaları desteklediği, eleştiriden çekinmediği, tarafsız haber verme gayretinde olmakla birlikte CHP politikalarına nispeten daha yakın olduğu değerlendirilmektedir.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA**Resmi Yayınlar**

TBMM Zabıt Ceridesi.

Telif Eserler

Ahmad, Feroz. *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. Çeviren Sedat Cem Karadeli. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 7. Baskı, Nisan 2022.

-----, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. Çeviren Ahmet Fethi. İstanbul: Hil Yayın, 6. Baskı, Mart 2020.

-----, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Çeviren Yavuz Alogan. İstanbul: Kaynak Yayınları, 18. Baskı, Kasım 2020.

Akandere, Osman. *Millî Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler (1938-1945)*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Baskı, 2016.

Ataay, Faruk. *Türk Demokrasi Tarihi 1789'dan Günümüze*. Ankara: Nika Yayınevi, 2. Baskı, 2020.

Barutçu, Faik Ahmet. *Siyasi Anılar 1939-1954*. İstanbul: Milliyet Yayınları, Mart 1977.

Çakmak, Diren. "Yeni İstanbul Gazetesi Gözünden 27 Mayıs'ın Anlamı", *Akademik Bakış*, 4/8 (Yaz 2011): 113-126. Erişim 18.12.2024.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*. Ankara: İmge Kitabevi, 6. Baskı, 2019.

Çufalı, Mustafa. *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*. Ankara: Babil Yayıncılık, 1. Baskı, 2004.

Eraslan, Cezmi. "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası". *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*. Editör Durmuş Yalçın. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 9. Baskı, 2012.

Erim, Nihat. *Günlükler 1925-1979 I. Cilt*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, Mayıs 2005.

Eroğlu, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi, 3. Baskı, Ekim 1998.

Goloğlu, Mahmut. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-IV 1946-1950 Demokrasiye Geçiş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, 2021.

İnönü, İsmet. *İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları 1920-1973 İkinci Cilt (1939-1960)*. Derleyen Ali Rıza Cihan. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ekim 1993.

Karakuş, Girayalp. *Soğuk Savaşta Ara Kesit İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)*. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2. Baskı, Ekim 2021.

Karpat, H. Kemal. *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 11. Baskı, 2021.

Kınalı, Gürhan, Aynur Soydan Erdemir. "Demokrat Parti'nin Kurulmasında Refik Koraltan'ın Rolü", *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (Aralık 2017): 51-67. Erişim 18.12.2024.

Koçak, Cemil. "Siyasi Tarih (1923-1950)". *Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye (1908-1980)*. Yayın Yönetmeni Sina Akşin. İstanbul: Cem Yayınevi, 6. Baskı, Nisan 2020.

-----, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Cilt 6 CHP İktidarının Sonu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2017.

Öymen, Altan. *Bir Dönem Bir Çocuk*. İstanbul: Doğan Kitap, 2. Baskı, 2002.

-----, *Değişim Yılları*. İstanbul: Doğan Kitap, 10. Baskı, Şubat 2010.

Tanör, Bülent. *Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 33. Baskı, 2020.

Timur, Taner. *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı, Ocak 1994.

Toker, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Şubat 1990.

Topuz, Hıfzı. *100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 2. Baskı, 1996.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (1. Bölüm) Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, 2019.

Unat, Kadri. "On İkinci Bölüm-Atatürk Sonrası Türkiye". *Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Editör Temuçin Faik Ertan. Ankara: Siyasal Kitabevi, 8. Baskı, Ekim 2020.

Uran, Hilmi. *Hatıralarım*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1959.

Us, Asım. *Hatıra Notları*. İstanbul: Kitabevi, 1. Baskı, 2012.

Üskül, Zafer. *Siyaset ve Asker*. İstanbul: İmge Kitabevi, Genişletilmiş 2. Baskı, Nisan 1997.

Yalman, Ahmet Emin. *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1945-1971) Cilt 4*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1971.

Yetkin, Çetin. *Karşı Devrim 1945-1950*. Ankara: Kilit Yayınları, 11. Baskı, Haziran 2019.

Yılmaz, Ensar. *Türkiye'nin Demokrasiye Geçiş Yılları 1946-1950*. İstanbul: Birey Yayıncılık, 1. Baskı, Aralık 2008.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Çeviren Yasemin Saner. İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2018.

Süreli Yayınlar

Ulus

Vakit

Yeni İstanbul

İnternet Kaynakları

Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi Yeni İstanbul Gazetesi (SBF Koleksiyonundan), 1 Aralık 1949-3 Haziran 1950 dönemi (Sayı 1-185), <https://dspace.ankara.edu.tr/handle/20.500.12575/1140>. Erişim 18.12.2024.

İstanbul Gazetesi İnternet Sitesi, <https://www.istanbulgazetesi.com.tr/kurumsal>. Erişim 18.12.2024.

TBMM İnternet Sitesi Kanunlar ve Kararlar Erişim Ekranı, https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.Giris. Erişim 18.12.2024.